

ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ТЕРМІНІВ "КОМПЕТЕНТНІСТЬ" ТА "ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ" ТЕХНІКА-ТЕХНОЛОГА З ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті проаналізовано різні наукові підходи до тлумачення термінів "компетентність", "професійна компетентність" у контексті організації підготовки техніка-технолога з харчових технологій.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, технік-технолог з технології харчування, формування професійної компетентності техника-технолога.

О. Яковчук. Изучение содержания терминов профессиональной компетентности техника-технолога пищевых технологий. В статье проанализированы различные научные подходы к толкованию терминов "компетентность", "профессиональная компетентность", "техник-технолог пищевой промышленности" в контексте организации подготовки техника-технолога пищевой промышленности.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, техник-технолог пищевой промышленности, формирование профессиональной компетентности техника-технолога.

O. Yakovchuck. The problem of determining the meaning of the terms competence and professional competence of technician-technologist in food technology. The article considers various scientific approaches to the interpretation of the terms "competence", "professional competence" and "technician-technologist of food industry" in the context of training of future specialists in food-processing technology.

Keywords: competence, professional competence, technician (technologist) of food technology, formation of professional competence of technologist.

Мета: проаналізувати зміст термінів "компетентність" та "професійна компетентність" у педагогічній літературі.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Нині проблема формуван-

ня професійної компетентності молодших спеціалістів є актуальною та знаходиться в полі зору багатьох науковців. Необхідність розгляду цього питання зумовлена потребами ринку праці у високоякісних та конкурентоспроможних фахівцях. У сучасному світі знання вже не є основним критерієм визначення якості підготовки. Вони лише виступають тією загальною теоретичною базою, якою повинен володіти спеціаліст. Технік-технолог з харчових технологій – фахівець підприємств харчової промисловості. Він вирізняється від інших спеціалістів цієї галузі ґрунтовністю практичної підготовки, оскільки забезпечує основні технологічні процеси на виробництві. Результатом навчання техника-технолога з харчових технологій є застосування набутих знань у конкретних технологічних ситуаціях, а професійна підготовка має відповідати виробничим реаліям. Одним із найголовніших чинників, від яких залежить вирішення завдань якісної підготовки техніків-технологів з технології харчування є формування їх професійної компетентності. У сучасній педагогіці немає єдиної думки щодо визначення термінів "компетентність" та "професійна компетентність". У зв'язку з цим виникають складнощі при розробці теоретичних засад даних понять.

Аналіз досліджень і публікацій. Термін "компетентність" аналізується в працях К. Абульханової-Славської, Т. Діденко, Е. Зеєр, І. Зимньої, О.-Жук, Дж. Равена, Н. Кічук, Л. Коваль, М. Кох, А. Ліненко, О. Локшиної, О. Пометун, О. Овчарук, З. Шевців, О. Усик, Н. Тимошенко та інших. У сучасних наукових дослідженнях В. Безпалько, Н. Горішної, В. Кричевського, М. Кухарева, Н. Кузьміної, В. Лугової, О. Мазур, В. Ничипорук вивчається зміст терміна "професійна компетентність". У ході вивчення виявлено, що подальшого уточнення та вивчення потребує зміст понять "професійна компетентність" та "професійна компетентність техника-технолога з технології харчування".

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін "компетентність" зу-

стрічається у вітчизняних та зарубіжних дослідженнях з педагогіки, психології, економіки, маркетингу, менеджменту тощо. Найчастіше він вживається у правознавчих документах та юриспруденції, визначаючи коло повноважень організації чи установи.

Незважаючи на широке розповсюдження поняття "компетентність", у педагогіці й досі немає остаточної думки щодо визначення цієї дефініції.

У перекладі з латинської слово "competentia" означає коло питань, у яких людина добре обізнана чи авторитетна [20, 667].

У Великому тлумачному словнику української мови "складовими терміна "компетентність" є проінформованість та обізнаність [3, 446].

В українській мові іменник "компетентність" утворений від прикметника "компетентний" та вживається у значеннях "повноважний", "кваліфікований", "ґрунтовний" [21, 445].

У педагогічній літературі дефініція "компетентність" розглядається як категорія, що визначає ставлення людини до певного виду діяльності, забезпечує її результативність, досягнення успіхів, здатність до самореалізації та самовдосконалення [15, 17].

У лінгвістичній літературі компетентність трактується як "здатність особистості до виконання певної діяльності на основі життєвого досвіду, набутих знань, вмінь та навичок" [12, 86].

Як бачимо, термін "компетентність" є загальнонауковим. Його зміст у кожній науці пояснюється залежно від предмета дослідження.

Вивчаючи питання становлення компетентності ідеї в європейській освіті О. Локшина [13, 21–23], В. Луговський та М. Кох [14, 26–28] визначають компетентність як "міру того, що індивід може зробити у конкретно визначений час". Науковці вважають, що та чи інша компетентність характеризує спроможність людини до самореалізації, розв'язання певних завдань, реалізації життєвих цілей тощо.

На думку З. Шевців, термін "компе-

тентність" – це сукупність повноважень будь-якої посадової особи чи органу, володіння знаннями, досвідом у певній галузі [24, 143]. О. Пометун під такою дефініцією розуміє "набір знань, вмінь, навичок, ставлень, що дають змогу ефективно провадити діяльність або виконувати певні функції" [19, 18].

Аналогічний погляд дотримується й Г. Красильникова. Вона зазначає, що "компетентність" – це коло повноважень посадової особи, у межах якої вона повинна мати необхідні знання, має право приймати відповідальні рішення. "Компетентність" педагога визначає як здатність працівника кваліфіковано виконувати певні види робіт та спроможність досягати високих кількісних і якісних результатів праці на основі наявних професійних знань, умінь та навичок [9, 106]. Г. Красильникова вважає, що термін "компетентність" належить конкретному працівникові [9, 107–108].

В окреслених поняттях "компетентність" розглядається лише як коло повноважень поза освітнім процесом.

Міжнародна комісія з питань освіти ЮНЕСКО подає компетентності як "загальні, ключові, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові уявлення або опорні знання" [6, 26].

Слід погодитись з думкою О. Овчарук, котра характеризує "компетентність" як спеціалізований набір знань, умінь, навичок та ставлень, що набуваються людиною у процесі навчання [17, 37]. Схожих поглядів дотримуються дослідники С. Шишов, Ю. Бульгін, Л. Гриневич. Зокрема, С. Шишов наголошує, що бути компетентним "не означає бути ученим чи освіченим". Він вживає цей термін як "загальну здатність особистості до засвоєння знань, досвіду, цінностей, набутих завдяки навчанню" [25, 59–60].

Ю. Бульгін під компетентністю розуміє "складну інтегровану якість особистості, що сприяє готовності здійснювати деяку діяльність" [2, 322]. Учений підкреслює, що компетентність проявляється у фаховій діяльності спеціаліста [2, 338].

Л. Гриневич вдається до більш широкого трактування, вкладаючи в поняття "компетентність" сучасні вимоги суспільства до людини, "здобуття умінь ХХІ століття, які узгоджені країнами Європейського Союзу, і сьогодні потрібні сучасному українцю" [5, 26–27].

Науковці не дійшли одностайної думки щодо визначення терміна компетентність. Одні з них трактують дану

дефініцію як здобуті повноваження чи конкретну діяльність. Такі визначення стосуються конкретних галузей діяльності людини та не можуть застосовуватись як результат навчального процесу. Інші – розуміють компетентність як загальну систему знань, умінь та навичок, що є результатом навчання, розглядають готовність майбутнього фахівця до діяльності, забезпечують можливість його самореалізації у професії. Саме компетентність визначає здатність майбутнього фахівця до засвоєння теоретичних знань, швидкої адаптації до умов ринку праці.

Відсутність єдиного підходу до трактування окресленого поняття не дає можливості дослідникам дійти єдиної думки до визначення термінів "професійна компетентність" та "професійна компетентність техніки харчових технологій".

Поняття "професійна компетентність" є широко вживаним у педагогіці, хоча й у різних значеннях. У зарубіжній педагогічній літературі професійну компетентність визначають як "поглиблені знання" [15], "здатність до виконання виробничої діяльності", "стан адекватного виконання дії або завдання" [23].

У "Педагогіці професійної освіти" термін "професійна компетентність" трактується як "професійна підготовка", "здатність суб'єкта праці до виконання завдань чи обов'язків" [18, 237].

Академік Н. Ничкало вважає професійну компетентність учителя "гармонійним поєднанням знань навчальної дисципліни, методики викладання, а також умінь і навичок культури педагогічного спілкування" [16, 8–9].

Т. Томпсон та Дж. Боніто термін "професійну компетентність" пояснюють як "засвоєння та застосування комплексу сучасних професійних знань та практичних навичок, оволодіння ефективними методами професійної поведінки та технологіями" [23].

О. Севастьянова [10], В. Сластьонін [20, 4], Н. Кічук [7, 51], Г. Троцько [22, 54] визначають поняття "професійна компетентність" як результат певної діяльності.

На думку В. Беспалько, професійна компетентність – це "сполучення різних видів компетентностей" [1, 56–57]. Педагог Н. Горішна розглядає дану дефініцію як "складову фахової підготовки працівника" [4, 32].

С. Шишов [25, 61–62], В. Кальней [26, 262], Н. Кузьміна [11, 20] визначають термін "професійна компетентність" як здатність фахівця мобілізувати у про-

фесійній діяльності свої знання, уміння, які в комплексі допомагають людині діяти в різних ситуаціях, узагальнювати способи виконання дій.

Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних учених дозволяє виокремити такі трактування дефініції "професійна компетентність":

- найважливіша характеристика працівника, яка включає глибокі знання, кваліфікацію, досвід вирішення завдань, пов'язаних з виробничою діяльністю;
- знання та вміння, необхідні для професійної діяльності;
- здатність кваліфіковано виконувати різні види робіт у межах професійної діяльності, досягати високих результатів на основі здобутих знань, умінь та навичок;
- узагальнювальний результат освітньо-професійної підготовки;
- результат та якість навчання;
- формування професійно-значущих якостей особистості в процесі навчання.

Таким чином, сучасні науковці під терміном "професійна компетентність" розуміють оволодіння спеціалістом знаннями, уміннями та навичками, необхідними для успішного вирішення професійних завдань; обізнаність фахівця в певній галузі чи кваліфікованість у вирішенні виробничих завдань.

Учені, досліджуючи формування професійної компетентності, підкреслюють суттєву роль загальнотеоретичних та спеціальних знань, умінь і навичок, набутих студентами за період навчання. Вони виступають тим потенціалом, яким буде володіти спеціаліст протягом усієї трудової діяльності.

Аналіз педагогічної літератури дає підстави ввести в науковий обіг терміни "компетентність техніки-технолога з харчових технологій" та "професійна компетентність техніки-технолога з харчових технологій".

Технік-технолог з технології харчування – це особа, яка має неповну або базову вищу освіту відповідного напрямку підготовки (молодший спеціаліст, бакалавр) та розробляє й упроваджує технології харчування у виробництво харчової продукції. Компетентність техніки-технолога з харчових технологій – це визначені нормативними документами освітньо-кваліфікаційні характеристики, що набуваються під час навчання, дозволяють досягати високих результатів праці та реалізовувати різноманітні технологічні процеси при виконанні виробничих завдань.

Професійна компетентність техніка-

технолога з харчових технологій – означає володіння набутими базовими знаннями та вміннями, здатність до саморозвитку й постійного застосування інноваційних технологій, умінь визначати нові завдання для власної професійної діяльності та реалізувати їх на практиці.

Опанування основ професії повинно базуватись на сформованій під час навчання компетентності майбутнього фахівця. Йдеться про ті знання, уміння та навички, які дозволяють йому реалізувати свій професійний і творчий потенціал.

Саме принципи професійної компетентності зобов'язують майбутніх фахівців підтримувати спеціальні знання та навички на необхідному рівні, діяти відповідно до належних стандартів або надання професійних послуг.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. На підставі викладеного вище зазначимо, що в педагогічній літературі немає єдності поглядів щодо визначення термінів "компетентність" та "професійна компетентність". Поняття компетентність доцільно розглядати як сукупність знань, умінь та навичок, потрібних для професійної діяльності техника-технолога з технології харчування. Зміст терміна "професійна компетентність" слід доповнити думкою про зв'язок підготовки техника – технолога з харчових технологій з освітнім процесом та формування професійно-значущих якостей особистості майбутнього фахівця в процесі навчання. У подальших дослідженнях планується звернути увагу на вивчення структури професійної компетентності техника-технолога з харчових технологій та критерії сформованості його професійної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Безпалько О. В.* Соціальна психологія: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закладів] / О. В. Безпалько. – К.: Центр учб. літератури, 2009. – С. 56–57.
2. *Бульгин Ю. Е.* Организация социального управления (основные понятия и категории): словарь-справочник. – М.: Наука, 1999. – С. 585.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови [текст]: Близько 170000 сл. та словосполучень / [уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
4. *Горішна Н. М.* Професійна компетентність соціального працівника як складова його фахової підготовки / Н. М. Горішна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2009. – Вип. 16–17. – С. 114.
5. *Гриневиц Л. М.* Головна ідея перегляду змісту навчання (за матеріалами сайту <http://osvita.ua/>) / Л. М. Гриневиц // Методист. – 2016. – № 5. – С. 16–17.
6. Доклад международной комиссии по образованию, представленный ЮНЕСКО "Образование: сокрытое сокровище". – М.: ЮНЕСКО, 1997; *Doklad mezhdunarodnoy komissii po obrazovaniiyu, predstavlenyy YUNESKO "Obrazovaniye: sokrytoye sokrovishche"*. – М.: YUNESKO, 1997. – 31 с.
7. *Кічук Н. В.* Формування творчої особистості вчителя: монографія. – К.: Вища школа, 1994. – 156 с.
8. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі: монографія / Біла О. О., Гуменникова Т. Р., Кічук Н. В., Кічук Я. В., Князін М. О., Рябушко С. О., Улятовська Є. А.; [за ред. Н. В. Кічук]. – Ізмаїл: ІДГУ, 2007. – 236 с.
9. *Красильникова В. А.* Методология создания единой информационно-образовательной среды университетского округа / В. А. Красильникова // Вестник ОГУ, 2002. – № 2. – С. 105–110.
10. Концепція педагогічної компетентності [Електронний ресурс] / Л. В. Банашко, О. М. Севастьянова, Б. С. Кришук, С. І. Тафінцева. – Режим доступу: <http://www.kgpa.km.ua/?q=node/233>.
11. *Кузьміна Н. В.* Психологічна структура діяльності учителя / Н. В. Кузьміна, Н. В. Кухарев. – Гомель, 1976. – С. 20.
12. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
13. *Локишина О. І.* Становлення компетентнісної ідеї в європейській освіті. – К.: Педагогічна думка, 2009. – С. 21–30.
14. *Луговський В. А.* Формирование ценностного отношения к профессии менеджера / В. А. Луговський, М. Н. Кох // Образование через всю жизнь: Непрерывное образование в интересах устойчивого развития: материалы 12-й международной конф.: в 2 ч. / сост. Н. А. Лобанов; под науч. ред. Н. А. Лобанова и В. Н. Скворцова; ЛГУ им. А. С. Пушкина, НИИ соц.-экон. и пед. пробл. непрерыв. образования. – Вып. 12. – СПб.: ЛГУ им. А. С. Пушкина, 2014. – Ч. I. – 492 с.
15. *Мильруд Р. П.* Компетентность в изучении языка / Р. П. Мильруд // Иностранный язык в школе. – 2004. – № 7. – С. 13–17.
16. *Ничкало Н. Г.* Педагогіка вищої школи: крок у майбутнє: [монографія] / Н. Г. Ничкало. – К., 2001. – 456 с.
17. *Овчарук О. В.* Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / О. В. Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К.І.С., 2003. – 296 с.
18. Педагогіка професійного образования: учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / [Белозерцев Е. П., Тонеев А. Д., Пашков А. Г. и др.; под ред. В. А. Сластенина]. – М.: Изд. центр "Академия", 2004. – 368 с.
19. *Пометун О. І.* Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. – № 23. – С. 18.
20. *Сластєнин В. А.* Педагогіка: професійна компетентність педагога / В. А. Сластєнин. – М.: Мысль, 1992. – 237 с.
21. Словник базових понять з курсу "Педагогіка": навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. / [укладач О. Є. Антонова]. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014. – 100 с.
22. *Троцько Г. В.* Теоретичні та методологічні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних закладах: автореф. дис. доктора пед. наук / Г. В. Троцько; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПНУ. – К., 1997. – 54 с.
23. *Томсон Т.* Обзор модели профессионального консультанта / Т. Томсон, Д. Бонито. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.devbusiness.ru/development/consulting/ccm_5.htm.
24. *Шевців З. М.* Основи соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. / З. М. Шевців. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
25. *Шишов С. Е.* Компетентностный подход к образованию: прихоть или необходимость? / С. Е. Шишов, И. Г. Агапов // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2002. – № 2. – С. 58–62.
26. *Шишов С. Е.* Мониторинг качества образования в школе / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М.: Российское педагогическое агенство, 1998. – 354 с.

Стаття надійшла 11.11.2016 р.